

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ
СПРАВ
КАФЕДРА КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ, КРИМІНАЛІСТИКИ
ТА ЕКСПЕРТОЛОГІЇ
ФАКУЛЬТЕТ № 6**

ТЕКСТ ЛЕКЦІЇ

з навчальної дисципліни Кримінальний процес
обов'язкових компонент
освітньої програми першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
081 Право (правозастосування)

за темою – Особливі порядки кримінального провадження

Харків 2023

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 30.08.2023 р. № 7.

СХВАЛЕНО

Вченою радою факультету № 6
Протокол від 25.08.2023 р. № 7.

ПОГОДЖЕНО

Секцією науково-методичної ради
ХНУВС з юридичних дисциплін
Протокол від 29.08.2023 р. № 7.

Розглянуто на засіданні кафедри кримінального процесу, криміналістики та експертології факультету № 6. Протокол від 21.08.2023 року № 7.

Розробники:

Доцент кафедри кримінального процесу, криміналістики та експертології факультету № 6 ХНУВС, кандидат юридичних наук, доцент Соловйова О.Є.

Доцент кафедри кримінального процесу, криміналістики та експертології факультету № 6 ХНУВС, кандидат юридичних наук, доцент Вінчук В.В.

Викладач кафедри кримінального процесу, криміналістики та експертології факультету № 6 ХНУВС Дорошенко Ю.К.

Рецензенти:

Голова Київського районного суду м. Харкова, доктор юридичних наук, доцент Шаренко С.Л.

Декан факультету № 1 ХНУВС кандидат юридичних наук, доцент Романюк В.В.

План лекції

Вступ

1. Поняття кримінально-процесуальної форми.
2. Кримінальне провадження на підставі угод.
3. Кримінальне провадження у формі приватного обвинувачення.
4. Кримінальне провадження щодо окремої категорії осіб.
5. Кримінальне провадження щодо неповнолітніх.
6. Кримінальне провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру.
7. Кримінальне провадження, яке містить державну таємницю.
8. Кримінальне провадження на території дипломатичних представництв консульських установ України, на повітряному, морському чи річковому судні, що перебуває за межами України під прапором або з розпізнавальним знаком України, якщо це судно приписано до порту, розташованого в Україні.

Висновки

Рекомендована література:

Основна

1. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. // Голос України. — 2012. — 19 травня (№ 90—91).
3. Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей : Закон України від 24 січня 1995 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1995. — № 6. — Ст. 35.
4. «Про Національну поліцію»: Закон України від 2.07.2015 // ВВР України. — 2015. — №40-41, Ст. 379.
5. Про органи і служби у справах неповнолітніх та спеціальні установи для неповнолітніх : Закон України від 21 квіт. 1995 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1995. — № 6. — Ст. 35.
6. Про охорону дитинства : Закон України від 26 квіт. 2001 р. // Відомості

- Верховної Ради України. — 2001. — № 30. — Ст. 142.
7. Про застосування судами законодавства про відповідальність за втягнення неповнолітніх у злочинну чи іншу антигромадську діяльність : постан. Пленуму Верховного Суду України від 27 лют. 2004 р. № 2 // Постанови Пленуму Верховного Суду України в кримінальних справах / [упоряд. В. В. Рожнова, А. С. Сизоненко, Л. Д. Удалова]. — К. : Паливода А. В., 2010. — С. 289—295.
  8. Про практику застосування судами України законодавства у справах про злочини неповнолітніх : постан. Пленуму Верховного Суду України від 16 квіт. 2004 р. № 5 // Постанови Пленуму Верховного Суду України в кримінальних справах / [упоряд. В. В. Рожнова, А. С. Сизоненко, Л. Д. Удалова]. — К. : Паливода А. В., 2010. — С. 296—303.
  9. Про практику застосування судами примусових заходів медичного характеру та примусового лікування : постан. Пленуму Верховного Суду України від 3 черв. 2005 р. № 7 // Постанови Пленуму Верховного Суду України в кримінальних справах / [упоряд. В. В. Рожнова, А. С. Сизоненко, Л. Д. Удалова]. — К. : Паливода А. В., 2010. — С. 345—354.
  10. Про практику розгляду судами справ про застосування примусових заходів виховного характеру : постан. Пленуму Верховного Суду України від 15 трав. 2006 р. № 2 // Постанови Пленуму Верховного Суду України в кримінальних справах / [упоряд. В. В. Рожнова, А. С. Сизоненко, Л. Д. Удалова]. — К. : Паливода А. В., 2010. — С. 387—395.
  11. Коваленко Є. Г. Кримінальний процес України : [підруч.] / Є. Г. Коваленко, В. Т. Малярєнко. — К. : Юрінком Інтер, 2008. — 688 с.
  12. Ковітіді О. Окремі проблеми кримінально-правового регулювання звільнення від кримінальної відповідальності неповнолітніх / О. Ковітіді // Підприємництво, господарство і право. — 2004. — № 3. — С. 96—100.
  13. Кримінальний процес : підручник / Ю. М. Грошевий, В. Я. Тацій, А. Р. Туманянц, та ін.; за ред. В. Я. Тація, Ю. М. Грошевого, О. В. Капліної, О. Г. Шило. — Х.: Право, 2013. — 824 с.
  14. Кримінальний процес України : [підруч.] / Удалова Л. Д. — К. : Паливода А. В., 2007. — 352 с.
  15. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково – практичний коментар : у 2 томах. Т.2/ К82 Є.М.Блажківський, Ю.М. Грошевий, Ю.М.Дьомін та ін. , за заг. Ред В.Я.Тація, В.П.Пшонки, А.В.Портнова – Х.: Право, 2012.-664с.
  16. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар 6 у 2 т. Т.1/К82 О.М. Бандурка, Є.М. Блажківський, Є.П.Бурдоль та ін.. ; за заг.ред. В.Я.Тація, В.П.Пшонки, А.В.Портнова. – Х.: Право, 2012.-768 с.

Додаткова

17. Азаров Ю. І. Кримінально-процесуальне право України : [навч. посіб.] / Азаров Ю. І., Заїка С. О., Фатхутдінов В. Г. — К. : Кутеп, 2008. — 430 с.
18. Досудове розслідування кримінальних справ : [навч.-практ. посіб.] / Ю. І. Грошевий, В. В. Вапнярчук, О. В. Капліна, О. Г. Шило ; за заг. ред. Ю. М. Грошевого. — Х. : ФІНН, 2009. — 328 с.
19. Жук І. В. Окремі питання застосування інституту примусових заходів медичного характеру та примусового лікування / І. В. Жук // Науковий вісник КНУВС. — К., 2007. — Вип.1. — С. 67—73.
20. Левендаренко О. О. Досудове розслідування у справах про злочини неповнолітніх (питання кримінально-процесуального доказування) : [монографія] / Левендаренко О. О. ; МВС України. Донецький юрид. ун-т. Луганський держ. ун-т внутр. справ. — Донецьк, 2007. — 211 с.
21. Лобойко Л. М. Кримінально-процесуальне право : курс лекцій : [навч. посіб.] / Лобойко Л. М. — К. : Істина, 2005. — 456 с.
22. Молдован А. В. Кримінальний процес України / текст / : Навч. посіб. / М75 А. В. Молдован, С. М. Мельник — К. : Центр учбової літератури, 2013 с.
23. Молдован А. В. Кримінальний процес : Україна, ФРН, Франція, Англія, США : [навч. посіб.] / Молдован А. В. — К. : Центр навчальної літератури, 2005. — 352 с.
24. Омеляненко Г. М. Проведення у справах про злочини неповнолітніх як диференціація кримінально-процесуальної форми : [навч. посіб.] / Омеляненко Г. М. — К. : Атіка, 2002. — 98 с.
25. Палюх Л. М. Проведення у справах про застосування примусових заходів виховного характеру / Палюх Л. М. — Львів : ПАІС, 2009. — 195 с.
26. Сенченко Н. Поняття та види процесуальних гарантій у провадженні по застосуванню примусових заходів медичного характеру / Н. Сенченко // Підприємництво, господарство і право. — 2006. — № 1. — С. 124—127.
27. Смирнов А. В. Уголовный процесс : [учеб. для вузов] / А. В. Смирнов, К. Б. Калиновский ; под общ. ред. А. В. Смирнова. — СПб. : Питер, 2004. — 697 с.
28. Судова практика у справах про злочини неповнолітніх і втягнення їх у злочинну діяльність, від 29 серп. 2003 р. // Узагальнення Верховного Суду України судової практики в кримінальних справах / [упоряд. В. В. Рожнова, А. С. Сизоненко, Л. Д. Удалова]. — К. : Паливода А. В., 2010. — С. 28—49.
29. Шило О. До питання щодо диференціації кримінально-процесуальної форми / О. Шило // Право України. — 2010. — № 9. — С. 180—186.
30. Шиян А. Г. Протокольна форма досудової підготовки матеріалів у кримінальному судочинстві України : [навч. посіб.] / А. Г. Шиян, А. П. Черненко ; МВС України. Юридична академія. — Дніпропетровськ, 2002. — 172 с.
31. Якимович Ю. К. Необходимость и содержание дифференциации

уголовного процесса / Ю. К. Якимович // Правовые проблемы укрепления российской государственности. — Томск, 2001. — Вып. 7. — С. 7—9.

Текст лекції

ВСТУП

Законодавство України передбачає єдиний порядок кримінального провадження. Це логічно витікає із принципу рівності громадян перед законом і судом передбаченому Конституцією України. Разом з тим у зв'язку з існуванням особливих умов, таких як наприклад готовність сторін до компромісу, незначна суспільна небезпека злочину, особливий суб'єкт злочину та ін. процесуальний закон допускає провадження, яке відрізняється від звичайного. В такому випадку мова йде про особливі (диференційовані) порядки провадження. Кримінальний процесуальний кодекс України передбачає декілька особливих порядків провадження (Розділ VI):

- 32.кримінальне провадження на підставі угод (Глава 35);
- 33.кримінальне провадження у формі приватного обвинувачення (Глава 36);
- 34.кримінальне провадження щодо окремої категорії осіб (Глава 37);
- 35.кримінальне провадження щодо неповнолітніх (Глава 38);
- 36.кримінальне провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру (Глава 39);
- 37.кримінальне провадження, яке містить відомості, що становлять державну таємницю (Глава 40);
- 38.кримінальне провадження на території дипломатичних представництв, консульських установ України, на повітряному, морському чи річковому судні, що перебуває за межами України під прапором або з розпізнавальним знаком України, якщо це судно приписано до порту, розташованого в Україні (Глава 41).

Перераховані форми провадження є особливо важливими для кримінального процесу. Завдяки цим порядкам провадження по-перше

створюються додаткові гарантії законності щодо дотримання прав людини під час розслідування злочину, по-друге вони створюють можливість застосувати спрощене провадження, коли злочин не становить великої суспільної небезпеки. Особливої уваги заслуговує кримінальне провадження на підставі угод. Цей інститут є абсолютно новим для кримінального процесу України і практики його застосування немає, але можливості його застосування для ефективного правосуддя в Україні очевидні. Так, наприклад у США в 90 відсотків кримінальних справ обвинувачені визнають свою вину. Приблизно 50 відсотків зізнань – це результат домовленості між обвинувачем і прокурором. Угоди про визнання вини відбуваються тому, що прокурор може «продати» існуючі в ньому сумніви, викликані нестачею доказів, за більш м'який вирок. Причому угоди про визнання вини не є таємною операцією, яка здійснюється в темному кутку. Це цілком визнана й відкрита процедура.

У науці кримінального процесу існує дискусія щодо необхідності існування особливого провадження щодо окремих посадових осіб України. Мова йде про народних депутатів, суддів, Президента України та ін. Принцип рівності громадян перед законом і судом (ст. 24 Конституції України) передбачає що громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками. Виходячи з цього принципу існування будь-яких особливих проваджень, які надають привілеї або переваги при здійсненні кримінального провадження є неприпустимими. Разом з тим особливий порядок провадження щодо згаданих посадових осіб надає їм додаткові законодавчі гарантії більш ефективно і незалежно здійснювати свою професійну діяльність. Цю проблему повинне вирішити подальше вдосконалення кримінально-процесуального законодавства з урахування норм міжнародного законодавства щодо цього питання.

1. ПОНЯТТЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНОЇ ФОРМИ

При здійсненні розслідування посадовим особам дуже важливо дотримуватися певних передбачених законом правил. Принцип рівності громадян перед законом і судом (ст. 24 Конституції України) передбачає що громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками. З цього можна зробити висновок, що і провадження у випадку вчинення злочину повинно здійснюватися за однаковими правилами до всіх категорій громадян. Наука кримінального процесу для визначення цих правил використовує термін кримінально-процесуальна форма. Кримінально-процесуальна форма це передбачений кримінально-процесуальним законом порядок здійснення кримінально-процесуальної діяльності як окремих слідчих і процесуальних дій так і всього кримінального провадження.

Для забезпечення принципу рівності громадян перед судом найбільш ефективним є створення єдиного стандартизованого порядку провадження по злочинам. Створення єдиного порядку провадження має назву уніфікація кримінально-процесуальної форми. Разом з тим неможливо в усіх випадках застосувати стандартний порядок провадження. Це пов'язано з тим, що в певних випадках процесуальна форма повинна враховувати суттєві обставини, які впливають на провадження. Мова може йти про, наприклад, незначну суспільну небезпеку злочину, у таких випадках закон передбачає обов'язково наявність заяви громадянина без якої провадження неможливе, в інших випадках провадження потребує додаткових гарантій законності наприклад щодо неповнолітніх, обмежено осудних тощо. У цих і інших передбачених законом випадках провадження здійснюється не за загальною, а за особливою, передбаченою для конкретного випадку процедурою. Для наукового визначення

таких випадків використовується такий термін як диференціація кримінально-процесуальної форми, адже мова йде про особливі (диференційовані) форми провадження.

Питання визначення кримінально-процесуальної форми є дискусійним. Вчені-процесуалісти по різному підходять до його визначення. Так В.М. Тертишник визначає процесуальну форму як відповідні змісту і принципам кримінального процесу, передбачені кримінально-процесуальним правом умови, послідовність та порядок діяльності учасників процесу, засоби реалізації ними своїх прав, свобод і обов'язків, процедура здійснення окремих процесуальних дій та прийняття юридичних рішень, а також режим документування процесуальної діяльності, покликані забезпечити розв'язання завдань і досягнення мети кримінального процесу.

Л.Д. Удалова визначає процесуальну форму як передбачений кримінально-процесуальним законом порядок усієї кримінально-процесуальної діяльності органів дізнання, досудового слідства, прокуратури й суду, а також громадян та юридичних осіб, залучених до сфери цієї діяльності. Зокрема й порядок вчинення та оформлення певних процесуальних дій, прийняття, оформлення і звернення до виконання процесуальних рішень.

Якуб М.Л. під процесуальною формою (процесуальним порядком) розуміє як умови і послідовність провадження окремих процесуальних дій і прийняття рішень, так і умови провадження по справі в цілому, тобто всі форми судочинства в їх сукупності, в їх системі як єдине ціле. Відповідно мова може йти і про процесуальні форми судочинства, і про процесуальну форму провадження окремої дії. Згодні з цим визначенням також Коваленко Є.Г. і Малярєнко В.Т.

Благута Р.І., Сергієнко Л.О., Устюгова О.Є. вважають, що кримінально-процесуальна форма — це закріплена кримінально-процесуальним правом структура всього кримінального процесу в цілому і окремих його стадій, умови, послідовність, порядок провадження процесуальних дій та оформлення їх у

правових актах.

Аналізуючи ці визначення можна зробити висновок, що в цілому їхній зміст багато в чому схожий. Автори погоджуються, що кримінально-процесуальна форма це передбачений законом порядок провадження процесуальних дій при здійсненні провадження по злочинам. З таким змістом можна погодитися. Як загальне визначення кримінально-процесуальної форми можна запропонувати наступне – це передбачений кримінально-процесуальним законом порядок кримінально-процесуальної діяльності суб'єктів кримінального процесу, засоби реалізації ними своїх прав, свобод і обов'язків, порядок вчинення та оформлення певних процесуальних дій, прийняття, оформлення і звернення до виконання процесуальних рішень

Важливість процесуальної форми у тому, що вона є однією з кримінально-процесуальних гарантій і відповідно забезпечує виконання завдань кримінального судочинства і є засобом забезпечення кримінально-процесуальної діяльності. Дотримання процесуальної форми суб'єктами кримінального процесу є обов'язковим, порушення передбаченого законом порядку провадження буде мати наслідком скасування прийнятого юридичного рішення.

Процесуальна форма повинна відповідати певним вимогам: доцільності (забезпечувати швидке, безпомилкове й ефективне правосуддя); простоти (бути вільною від непотрібних бюрократичних формальностей); надійності (гарантувати досягнення істини і справедливості); толерантності (забезпечувати повагу до прав і свобод людини), ясності, моральності та етичності.

Особливості кримінально-процесуальної форми наступні:

39. перевага принципу публічності над диспозитивністю при вирішенні питання щодо вибору учасниками процесу способу поведінки;
40. забезпечення належної поведінки учасників процесу мірами державного примусу;
41. залежність характеру примусу від суспільної небезпечності вчиненого злочину;

42. правосуддя як єдиний спосіб покладання кримінальної відповідальності та призначення винуватому справедливого покарання чи виправдання невинуватого;
43. існування інституту захисту прав і законних інтересів підозрюваного.
Значення процесуальної форми полягає в тому, що вона:
44. визначає стабільну та юридично доцільну процедуру судочинства;
45. оптимізує й активізує діяльність щодо розв'язання завдань кримінального процесу;
46. надає правове поле для встановлення єдиної для всіх законності;
47. створює систему необхідних гарантій встановлення істини, захисту прав і свобод людини та забезпечення справедливості;
48. забезпечує реалізацію принципів правової держави в сфері правосуддя й створює необхідний для цього режим законності
49. забезпечує виховний вплив кримінального процесу.

Як вже зазначалося вище законодавством передбачений єдиний порядок провадження, у зв'язку з чим мова йде про уніфікацію кримінально-процесуальної форми тобто створення однакового порядку провадження. Разом з тим існують особливі (диференційовані) порядки провадження. Диференціація кримінально-процесуальної форми є такою будовою судочинства, при якій поряд із звичайним порядком мають місце процесуальні форми, які передбачають як спрощення процедури у нескладних справах, так і її ускладнення про найбільш небезпечні злочини, або справи, що потребують особливої процесуальної захищеності законних інтересів обвинуваченого або інших учасників судочинства.

Ю. Якимович, досліджуючи питання про диференціацію кримінально-процесуальної форми, зазначив, що диференціація означає також і те, що кримінальне судочинство не обмежується лише провадженням у кримінальній справі, є в ньому й інші провадження (самостійні та полістадійні), які ніяк не можна віднести до проваджень у кримінальних справах хоча б тому, що в них не

вирішуються основні питання кримінальної справи: винуватості та покарання. Їх спрямованість зовсім інша. Вони або доповнюють кримінальний процес (додаткові провадження), або у їх межах застосовуються матеріально-правові норми, які не належать до норм кримінального права (особливі провадження).

Кримінальний процесуальний кодекс України передбачає такі особливі (диференційовані) порядки кримінального провадження (Розділ VI):

- 50.кримінальне провадження на підставі угод (Глава 35);
- 51.кримінальне провадження у формі приватного обвинувачення (Глава 36);
- 52.кримінальне провадження щодо окремої категорії осіб (Глава 37);
- 53.кримінальне провадження щодо неповнолітніх (Глава 38);
- 54.кримінальне провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру (Глава 39);
- 55.кримінальне провадження, яке містить відомості, що становлять державну таємницю (Глава 40);
- 56.кримінальне провадження на території дипломатичних представництв, консульських установ України, на повітряному, морському чи річковому судні, що перебуває за межами України під прапором або з розпізнавальним знаком України, якщо це судно приписано до порту, розташованого в Україні (Глава 41).

2. КРИМІНАЛЬНЕ ПРОВАДЖЕННЯ НА ПІДСТАВІ УГОД

Перш ніж говорити про досить новий для України порядок кримінального провадження – угоди, слушно було б дослідити досвід інших країн по застосуванню такого правового інституту.

24 липня 2002 р. Економічна і соціальна рада при ООН ухвалила резолюцію «Про основні принципи програм відновлюючого правосуддя у кримінальних справах», яка рекомендує всім країнам розвивати та впроваджувати програми відновлюючого правосуддя у національне судочинство. Існує декілька моделей подібного правосуддя, і найпоширенішою його формою є

програми примирення жертв і правопорушників (медіація).

Відповідно до Рамкового рішення ради Європейського Союзу «Про положення жертв у кримінальному судочинстві» від 15 березня 2001 р. медіація у кримінальних справах – це процес пошуку до або під час кримінального процесу взаємоприйняттого рішення між потерпілим та правопорушником за посередництва компетентної особи – медіатора.

На підставі цього рішення всі країни Європейського Союзу зобов'язані поширювати посередництво в кримінальних справах та забезпечувати прийняття до розгляду будь-якої угоди між жертвою та правопорушником, досягнутої в процесі посередництва.

У Франції прокурор, який вирішує питання про порушення публічного позову, вправі на власний розсуд оцінювати доцільність кримінального переслідування в кожному окремому випадку.

Вважають, що медіація зародилася у місті Баланс. Місцевий прокурор, аналізуючи дрібну злочинність, дійшов висновку, що традиційна кримінальна юстиція «не здатна усунути незначні конфлікти; навпаки – вона їх тільки загострює». Прокурор, звичайно, може на підставі принципу доцільності кримінального переслідування прийняти рішення про відмову в порушенні публічного позову. Однак у такому разі він «залишає незадоволеним потерпілого і культивує у злочинця почуття безвідповідальності». З цієї причини Голова трибуналу інстанції і Прокурор Республіки Валанса спробували віднайти третій, «нестандартний» спосіб вирішення кримінально правового конфлікту. Ним і стала медіація, яка існувала спершу як правозастосовна процедура без правової регламентації. Сутність медіації полягає у такому.

57. Особа, яка вчинила заборонене кримінальним законом діяння, відшкодовує шкоду відповідно до мирової угоди, що її укладають сторони, а прокурор відмовляється від порушення публічного позову.

58. Для вирішення питання про примирення сторін залучають арбітра. У Балансі вирішили запрошувати для цього авторитетних нейтральних

осіб, які знають місцеве населення і не наділені владними повноваженнями щодо сторін (свого роду «третейських суддів»). У різних кварталах міста за допомогою Комунальної ради запобігання злочинності було обрано від 4 до 6 осіб як штатних громадських «примірювачів».

59. Прокурор, вирішивши, що доцільно замість традиційного кримінального переслідування застосувати примирювальну процедуру, відбирає двох із цих осіб і передає їм справу. В разі досягнення примирення самі ж громадські арбітри і контролюють виконання умов угоди.

Якщо ж сторони не примирилися або не виконують умов угоди, справу повертають прокуророві, який вирішує питання про її подальшу долю відповідно до вимог КПК.

Пізніше, спочатку 2 жовтня 1992 р. згідно із Циркуляром міністра юстиції Франції, а потім і Законом від 4 січня 1993 р. про внесення змін і доповнень до КПК медіація дістала правову регламентацію.

Протягом останніх років активізувався рух за впровадження програм примирення у Східній Європі, і на особливу увагу заслуговує досвід Польщі. Серед країн колишнього СРСР лідером є Росія, де програми медіації діють протягом кількох років у 10 містах, зокрема у Москві, Пермі, Тюмені, Іркутську.

У Сполучених штатах Америки існує інститут «угоди про визнання». Цей американський (англосаксонський) кримінально-процесуальний інститут є найвідомішим і найбільш вивченим серед вітчизняних спеціалістів. Причина такої уваги наших учених до цього інституту полягає в тому, що він найбільш «контрастує» порівняно з вітчизняним принципом встановлення істини у кожній кримінальній справі.

«Угоди про визнання» отримали процесуальне оформлення в США в XIX ст., де спочатку вони існували як правозастосовний захід (так само, як і медіація у Франції). Поступово їх було офіційно визнано і законодавцем, і судцями. Зокрема, в 1968-1970 роках

Верховний Суд США у низці своїх рішень у конкретних справах визнав конституційність практики «угод про визнання вини», фактично остаточно їх легалізувавши.

Сутність інституту «угоди про визнання вини» можна розкрити через такі положення:

1. В американському кримінальному процесі, як відомо, перед судом ніколи не ставилося завдання щодо встановлення об'єктивної (матеріальної) істини, тобто: з'ясування всіх фактичних обставин справи; їх юридичної кваліфікації; прийняття належного рішення в інтересах абстрактного публічного правопорядку (безвідносно до того, на чому наполягають сторони).

У цьому сенсі функцією американського суду є не неупереджене самостійне дослідження у кримінальній справі, а неупереджене вирішення суперечки між двома сторонами, що змагаються.

Звісно, це не означає, що суд є байдужим до істини. Він прагне встановити істину, але лише тією мірою, наскільки це є необхідним для того, щоб правильно вирішити суперечку. Тобто американський суддя є не «дослідник», а «арбітр».

2. Змагальність визнається в американському процесі більшою цінністю, ніж абстрактне прагнення до об'єктивної істини.

Між принципами об'єктивної істини і змагальності є зворотна пропорція: чим меншою мірою суд зобов'язаний шукати істину офіційно, тим більшою мірою рух кримінального процесу і доля кримінальної справи визначаються процесуальною позицією сторін (ступенем їх активності).

Суд є пасивним у збиранні доказів. Останні подають сторони, які переконують суд у правильності своєї позиції.

3. За такого підходу відмова однієї із сторін від «змагання» зі своїм процесуальним опонентом має зв'язувати суд під час прийняття ним рішення по суті справи (йдеться про певну подібність цивільних процесуальних відмови від позову і визнання позову).

Якщо від кримінального переслідування відмовляється сторона

обвинувачення, то суд не вправі постановити обвинувальний вирок навіть у тому разі, якщо він переконаний у його повній обґрунтованості.

І навпаки, якщо обвинувачений визнає себе винним, то суд, переконавшись у добровільності визнання, зобов'язаний винести обвинувальний вирок і призначити покарання без проведення судового слідства (навіть у скороченому обсязі).

4. Саме така ситуація становить зміст відомого англосаксонського інституту «оголошення себе винуватим», про що вже йшлося. Переважну кількість обвинувальних вироків постановляють не в результаті успішного доказування з боку сторони обвинувачення, а лише тому, що на початку судового розгляду обвинувачений відповів «так» на запитання головуєчого: "Чи визнаєте Ви себе винним у пред'явлених пунктах обвинувачення?"

5. Таке трактування змагальності в цілому та інститут «оголошення себе винуватим» і породили специфічний феномен судочинства – «угоди про визнання».

Оскільки визнання особою вини повністю позбавляє обвинувачення від тягара доказування і абсолютно зв'язує суд, то за відсутності суворо формалізованого попереднього провадження (де справу веде слідчий суддя, слідчий тощо) ніхто не заважає обвинуваченню і захисту «домовитися» таким чином, щоб обвинувачений визнав себе винуватим і був підданий кримінальному покаранню в обмін на певні «пільги», наприклад: виключення із обвинувального акта окремих епізодів обвинувачення; більш м'яку (пільгову) кваліфікацію злочину тощо.

Оскільки суд зв'язаний не тільки визнанням вини, а й межами пред'явленого обвинувачення, то сторони за наявності «угоди» гарантують для себе певні процесуальні та матеріально-правові блага, хоча і в «компромісному» варіанті.

Часто до перемовин між сторонами залучаються і судді. Суд до укладання угоди не повинен називати обвинуваченому міру покарання. Інакше визнання

ним вини розцінюватиметься як таке, що здійснено під тиском, а отже, і як юридично нікчемне.

В юридичній літературі вважають, що «угоди про визнання» є лише частковим звільненням від кримінального переслідування, бо особа легально звільняється від переслідування за вчинення інших злочинів (за винятком тих, за які вона переслідується в класичному порядку).

Окрім того, обвинувачений не усуває шкідливих наслідків вчинених діянь. Особа лише полегшує обвинуваченню притягнення «себе» до відповідальності за вчинення певних злочинів, за що отримує від нього щось на зразок «індульгенції» за інші злочини.

У кримінальному процесуальному кодексі України передбачено декілька особливих порядків провадження. Вони об'єднані у восьмому розділі кодексу. Перший особливий порядок провадження, який регламентується кодексом – кримінальне провадження на підставі угод.

В кримінальному провадженні можуть бути укладені такі види угод:

- 1) угода про примирення між потерпілим та підозрюваним, обвинуваченим;
- 2) угода між прокурором та підозрюваним, обвинуваченим про визнання винуватості.

Угода про примирення

Порядок ініціювання і укладення угоди наступний. Угода про примирення може бути укладена за ініціативою потерпілого чи підозрюваного, обвинуваченого. Домовленості стосовно угоди про примирення можуть проводитися самостійно потерпілим і підозрюваним, обвинуваченим, захисником і представником або за допомогою іншої особи, погодженої сторонами (за винятком слідчого, прокурора або судді). Угода про примирення між потерпілим та підозрюваним, обвинуваченим може бути укладена у провадженні щодо кримінальних проступків, злочинів невеликої і середньої тяжкості та у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення.

В угоді про примирення зазначаються її сторони, формулювання підозри

чи обвинувачення та його правова кваліфікація із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність, істотні для відповідного кримінального провадження обставини, розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, строк її відшкодування чи перелік дій не пов'язаних з відшкодуванням шкоди, які підозрюваний, обвинувачений зобов'язані вчинити на користь потерпілого, строк їх вчинення, узгоджене покарання та згода сторін на його призначення, наслідки укладення та затвердження угоди, наслідки невиконання угоди.

В угоді зазначається дата її укладення, також угода скріплюється підписами сторін.

Наслідком укладення та затвердження угоди про примирення є:

а) для підозрюваного, обвинуваченого – обмеження права оскарження вироку

б) для потерпілого – обмеження права оскарження вироку згідно та позбавлення права вимагати в подальшому притягнення особи до кримінальної відповідальності за відповідне кримінальне правопорушення та змінювати розмір вимог про відшкодування шкоди.

Перед прийняттям рішення про затвердження угоди про примирення суд під час судового засідання повинен з'ясувати в обвинуваченого, чи ясно він розуміє:

1) існування у нього права на справедливий судовий розгляд, під час якого сторона обвинувачення зобов'язана довести кожну обставину щодо кримінального правопорушення, у вчиненні якого його обвинувачують, а він має такі права:

мовчати і факт мовчання не матиме для суду жодного доказового значення; мати захисника, у тому числі на отримання правової допомоги безоплатно у порядку та випадках, передбачених законом, або захищатися самостійно;

допитати під час судового розгляду свідків обвинувачення, подавати клопотання про виклик свідків і подавати докази, що свідчать на його користь;

- 2) наслідки укладення та затвердження угод, передбачені законом;
- 3) характер кожного обвинувачення;
- 4) вид покарання, а також інші заходи, які будуть застосовані до нього у випадку затвердження угоди судом.

Крім того, перед прийняттям рішення про затвердження угоди про примирення, суд під час судового засідання повинен з'ясувати у потерпілого, чи ясно він розуміє наслідки затвердження угоди передбачені законом.

Угода про визнання винуватості

На відміну від угоди про примирення, угода про визнання винуватості може бути укладена за ініціативою прокурора або підозрюваного, обвинуваченого. Угода між прокурором та підозрюваним, обвинуваченим про визнання винуватості може бути укладена у провадженні щодо кримінальних проступків, злочинів невеликої тяжкості, злочинів середньої тяжкості, тяжких злочинів, та внаслідок яких шкода завдана лише державним чи суспільним інтересам. Укладення угоди про визнання винуватості у кримінальному провадженні, в якому бере участь потерпілий, не допускається.

Укладення угоди про примирення або про визнання винуватості може ініціюватися в будь-який момент після повідомлення особі про підозру і до виходу суду до нарадчої кімнати для ухвалення вироку.

У разі недосягнення згоди щодо укладення угоди факт її ініціювання і твердження, що були зроблені з метою її досягнення, не можуть розглядатися як відмова від обвинувачення або як визнання своєї винуватості.

Слідчий, прокурор зобов'язані поінформувати підозрюваного, потерпілого про їх право на примирення, роз'яснити механізм його реалізації та не чинити перешкод в укладенні угоди про примирення.

У випадку, якщо кримінальне провадження здійснюється щодо кількох осіб, які підозрюються, обвинувачуються у вчиненні одного або кількох кримінальних правопорушень, і згода щодо укладення угоди досягнута не з усіма підозрюваними, угода може бути укладена з одним (кількома) з підозрюваних,

обвинувачених. Кримінальне провадження щодо особи (осіб), з якими досягнуто згоди, підлягає виділенню в окреме провадження.

У випадку, якщо в кримінальному провадженні беруть участь кілька потерпілих від одного кримінального правопорушення, угода може бути укладена та затверджена лише з усіма потерпілими.

У випадку, якщо в кримінальному провадженні беруть участь кілька потерпілих від різних кримінальних правопорушень, і згода щодо укладення угоди досягнута не з усіма потерпілими, угода може бути укладена з одним (кількома) з потерпілих. Кримінальне провадження щодо особи (осіб), яка досягла згоди, підлягає виділенню в окреме провадження.

Прокурор при вирішенні питання про укладення угоди про визнання винуватості зобов'язаний враховувати такі обставини:

- 1) ступінь та характер сприяння підозрюваного, обвинуваченого у проведенні кримінального провадження щодо нього або інших осіб;
- 2) характер і тяжкість обвинувачення;
- 3) наявність суспільного інтересу в забезпеченні більш швидшого досудового розслідування і судового провадження, викритті більшої кількості кримінальних правопорушень;
- 4) наявність суспільного інтересу в запобіганні, виявленні чи припиненні більшої кількості кримінальних правопорушень або інших більш тяжких кримінальних правопорушень.

В угоді про визнання винуватості зазначаються її сторони, формулювання підозри чи обвинувачення та його правова кваліфікація з зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність, істотні для відповідного кримінального провадження обставини, беззастережне визнання підозрюваним, обвинуваченим своєї винуватості у вчиненні кримінального правопорушення, обов'язки підозрюваного, обвинуваченого щодо співробітництва у викритті кримінального правопорушення, вчиненого іншою особою (якщо відповідні домовленості мали місце), узгоджене покарання та

згода підозрюваного, обвинуваченого на його призначення, наслідки укладення та затвердження угоди, передбачені законом, наслідки невиконання угоди.

В угоді зазначається дата її укладення та вона скріплюється підписами сторін.

Наслідком укладення та затвердження угоди про визнання винуватості для прокурора, підозрюваного, обвинуваченого є обмеження їх права оскарження вироку, а для підозрюваного, обвинуваченого також у його відмові від здійснення наступних таких прав як право на судовий розгляд, під час якого прокурор зобов'язаний довести кожен обставину щодо кримінального правопорушення, у вчиненні якого його обвинувачують, а він має такі права; допитати під час судового розгляду свідків обвинувачення, також право подавати клопотання про виклик свідків і подавати докази, що свідчать на його користь.

Якщо угоди досягнуто під час досудового розслідування, то обвинувальний акт з підписаною сторонами угодою невідкладно надсилається до суду. Прокурор має право відкласти направлення до суду обвинувального акта з підписаною сторонами угодою до отримання висновку експерта або завершення проведення інших слідчих дій, які необхідні для збирання та фіксації доказів, що можуть бути втрачені зі впливом часу, або які не можливо буде провести пізніше без суттєвої шкоди для їх результату у разі відмови суду в затвердженні угоди.

Розгляд щодо угоди проводиться судом під час підготовчого судового засідання за обов'язкової участі сторін угоди з повідомленням інших учасників судового провадження. Відсутність інших учасників судового провадження не є перешкодою для розгляду.

Якщо угоди досягнуто під час судового провадження, то суд невідкладно зупиняє проведення процесуальних дій і переходить до розгляду угоди.

Перед прийняттям рішення про затвердження угоди про визнання винуватості суд під час судового засідання повинен з'ясувати в обвинуваченого, чи ясно він розуміє:

- 1) існування у нього права на судовий розгляд, під час якого прокурор

зобов'язаний довести кожную обставину щодо кримінального правопорушення, у вчиненні якого його обвинувачують, а він має такі права:

мовчати і факт мовчання не матиме для суду жодного доказового значення;
мати захисника, у тому числі на отримання правової допомоги безоплатно у порядку та випадках, передбачених законом, або захищатися самостійно;

допитати під час судового розгляду свідків обвинувачення, подавати клопотання про виклик свідків і подавати докази, що свідчать на його користь;

2) наслідки укладення та затвердження угод, передбачені законом;

3) характер кожного обвинувачення, щодо якого обвинувачений визнає себе винуватим;

4) вид покарання, а також інші заходи, які будуть застосовані до нього у випадку затвердження угоди судом.

Суд зобов'язаний переконатися у судовому засіданні, що укладення угоди сторонами є добровільним, тобто не є наслідком застосування насильства, примусу, погроз або наслідком обіцянок чи дії будь-яких інших обставин, ніж ті, які передбачені в угоді. Для з'ясування добровільності укладення угоди у разі необхідності суд має право витребувати документи, в тому числі скарги підозрюваного, обвинуваченого, подані ним під час кримінального провадження, та рішення за наслідками їх розгляду, а також викликати в судові засідання осіб та опитувати їх.

Суд перевіряє угоду на відповідність закону. Суд відмовляє в затвердженні угоди у випадках:

1) якщо умови угоди суперечать вимогам закону, в тому числі допущена неправильна правова кваліфікація кримінального правопорушення, яке є більш тяжким ніж те, щодо якого передбачена можливість укладення угоди;

2) якщо умови угоди суттєво не відповідають інтересам суспільства;

3) якщо умови угоди порушують права, свободи чи інтереси сторін або інших осіб;

4) якщо існують обґрунтовані підстави вважати, що укладення угоди не

було добровільним, або сторони не примирилися;

5) якщо очевидна неможливість виконання обвинуваченим взятих на себе за угодою зобов'язань;

б) якщо відсутні фактичні підстави для визнання винуватості.

У такому випадку досудове розслідування або судове провадження продовжуються у загальному порядку.

Повторне звернення з угодою в одному кримінальному провадженні не допускається.

Якщо суд переконується, що угода може бути затверджена, він ухвалює вирок, яким затверджує угоду і призначає узгоджену сторонами міру покарання.

Вирок на підставі угоди повинен відповідати загальним вимогам до обвинувальних вироків.

Мотивувальна частина вироку на підставі угоди повинна містити тільки: формулювання обвинувачення та статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність, яка передбачає кримінальне правопорушення, у вчиненні якого обвинувачувалася особа; відомості про укладену угоду, її реквізити, зміст та визначена міра покарання; мотиви, з яких суд виходив при вирішенні питання щодо відповідності угоди вимогам закону і ухваленні вироку, та положення закону, якими він керувався.

У резолютивній частині вироку на підставі угоди повинно міститися рішення про затвердження угоди із зазначенням її реквізитів, рішення про винуватість особи із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність, рішення про призначення узгодженої сторонами міри покарання по кожному з обвинувачень та остаточна міра покарання.

Вирок на підставі угоди може бути оскаржений в порядку передбаченому законом.

У випадку невиконання угоди про примирення або про визнання винуватості потерпілий чи прокурор відповідно мають право звернутися до суду, який затвердив таку угоду, з клопотанням про скасування вироку. Клопотання

про скасування вироку, яким затверджена угода, може бути подано протягом встановлених законом строків давності притягнення до кримінальної відповідальності за вчинення відповідного кримінального правопорушення.

Клопотання про скасування вироку, яким затверджена угода, розглядається в судовому засіданні за участю сторін угоди з повідомленням інших учасників судового провадження. Відсутність інших учасників судового провадження не є перешкодою для судового розгляду.

Суд своєю ухвалою скасовує вирок, яким затверджена угода, якщо особа, що звернулася з відповідним клопотанням, доведе, що засуджений не виконав умови угоди. Наслідком скасування вироку є призначення судового розгляду в загальному порядку або направлення матеріалів провадження для завершення досудового розслідування в загальному порядку у випадку, коли угода була ініційована на стадії досудового розслідування.

Ухвала про скасування вироку, яким була затверджена угода, або про відмову у цьому може бути оскаржена в апеляційному порядку.

Умисне невиконання угоди є підставою для притягнення особи до відповідальності, встановленої законом.

3. КРИМІНАЛЬНЕ ПРОВАДЖЕННЯ У ФОРМІ ПРИВАТНОГО ОБВИНУВАННЯ

Згідно із статистичними даними Верховного Суду України у 2009 році в порядку приватного провадження (ст. 27 КПК України) було розглянуто 8736 скарг громадян, у 2010 році - 10127, у 2011 році - 11045, що свідчить про динаміку їх зростання, а отже і потребу розширення приватних засад кримінального судочинства.

Приватне обвинувачення пройшло тривалий історичний розвиток, воно присутнє у Руській Правді, Воїнському статуті 1716 року, Статуті кримінального судочинства 1864 року, Кримінально-процесуальних кодексах, які існували в Україні. Інститут приватного обвинувачення є найстарішою формою

кримінального процесу і був притаманний всім його історичним формам – обвинувальному (змагальному), інквізиційному (розшуковому) та змішаному (континентальному). Але з розвитком економічних, політичних та соціальних відносин суспільство та держава перебирає на себе функцію обвинувачення, тобто відбувається трансформація – перехід від приватних засад до публічних, які домінують в законодавстві нашої держави.

Приватне обвинувачення (в матеріальному аспекті) – це надання потерпілим відповідному органу звернення (із проханням про притягнення до відповідальності) та відомостей про факти щодо наявності суспільно небезпечного і протиправного посягання, яке підпадає під конкретний склад злочину, з можливістю його вирішення на власний розсуд. У процесуальному аспекті приватне обвинувачення – це регламентований законом особливий вид кримінально-процесуальної діяльності приватного обвинувача, який включає звернення до державних органів із твердженням щодо винуватості конкретної особи, подальше підтримання нею обвинувачення у суді, збирання доказів винуватості цієї особи та право відмовитися від пред’явленого обвинувачення.

Кримінальний процесуальний кодекс передбачає, що у випадках, коли злочин не становить значної суспільної небезпеки кримінальне провадження починається лише за заявою потерпілого. Відмова потерпілого, а у випадках, передбачених законом, – його представника від обвинувачення є безумовною підставою для закриття кримінального провадження у формі приватного обвинувачення.

Кримінальним провадженням у формі приватного обвинувачення є провадження, яке може бути розпочате слідчим, прокурором лише на підставі заяви потерпілого щодо кримінальних правопорушень, передбачених:

1) ч. 1 ст. 122 (умисне середньої тяжкості тілесне ушкодження без обтяжуючих обставин), ст. 125 (умисне легке тілесне ушкодження), ч. 1 ст. 126 (побої без обтяжуючих обставин), ч. 1 ст. 129 (погроза вбивством без обтяжуючих обставин), ст. 132 (розголошення відомостей про проведення

медичного огляду на виявлення зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби), ч. 1 ст. 133 (зараження венеричною хворобою без обтяжуючих обставин), ч. 1 ст. 135 (залишення в небезпеці без обтяжуючих обставин), ч. 1 ст. 136 (ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, без обтяжуючих обставин), ч. 1 ст. 139 (ненадання допомоги хворому медичним працівником без обтяжуючих обставин), ч. 1 ст. 142 (незаконне проведення дослідів над людиною без обтяжуючих обставин), ст. 145 (незаконне розголошення лікарської таємниці), ч. 1 ст. 152 (зґвалтування без обтяжуючих обставин), ст. 154 (примушування до вступу в статевий зв'язок), ч. 1 ст. 161 (порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної належності або ставлення до релігії без обтяжуючих обставин), ч. 1 ст. 162 (порушення недоторканності житла без обтяжуючих обставин), ч. 1 ст. 163 (порушення таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної чи іншої кореспонденції або іншої особистої кореспонденції, що передаються засобами зв'язку або через комп'ютер, без обтяжуючих обставин), ч. 1 ст. 164 (ухилення від сплати аліментів на утримання дітей без обтяжуючих обставин), ч. 1 ст. 165 (ухилення від сплати коштів на утримання непрацездатних батьків без обтяжуючих обставин), ч. 1 ст. 168 (розголошення таємниці усиновлення (удочеріння) без обтяжуючих обставин), ч. 1 ст. 176 (порушення авторського права і суміжних прав), ч. 1 ст. 177 (порушення прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок, топографію інтегральної мікросхеми, сорт рослин, раціоналізаторську пропозицію), ст. 180 (перешкоджання здійсненню релігійного обряду), ст. 182 (порушення недоторканності приватного життя), ч. 1 ст. 194 (умисне знищення або пошкодження майна без обтяжуючих обставин), ст. 195 (погроза знищення майна), ст. 197 (порушення обов'язків щодо охорони майна), ст. 203-1 (незаконний обіг дисків для лазерних систем зчитування, матриць, обладнання та сировини для їх виробництва), ч. 1 ст. 206 (протидія законній господарській діяльності без обтяжуючих обставин), ст. 219 (доведення до банкрутства – щодо дій, якими завдано шкоду кредиторам), ст. 229 (незаконне

використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару), ст. 231 (незаконне збирання з метою використання або використання відомостей, що становлять комерційну або банківську таємницю), ст. 232 (розголошення комерційної або банківської таємниці), ст. 232-1 (незаконне використання інсайдерської інформації – щодо дій, якими заподіяно шкоду правам, свободам та інтересам окремих громадян або інтересам юридичних осіб), ст. 232-2 (приховування інформації про діяльність емітента), ч. 1 ст. 355 (примушування до виконання чи невиконання цивільно-правових зобов'язань без обтяжуючих обставин), ст. 356 (самоправство – щодо дій, якими заподіяно шкоду правам та інтересам окремих громадян або інтересам власника), ч. 1 ст. 361 (несанкціоноване втручання в роботу електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), автоматизованих систем, комп'ютерних мереж чи мереж електрозв'язку, без обтяжуючих обставин), ч. 1 ст. 362 (несанкціоновані дії з інформацією, яка оброблюється в електронно-обчислювальних машинах (комп'ютерах), автоматизованих системах, комп'ютерних мережах або зберігається на носіях такої інформації, вчинені особою, яка має право доступу до неї, без обтяжуючих обставин), ст. 364-1 (зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми), ст. 365-1 (перевищення повноважень службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми), ст. 365-2 (зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги) Кримінального кодексу України;

2) ч. 2 ст. 122 (умисне середньої тяжкості тілесне ушкодження за обтяжуючих обставин), ч. 2 ст. 126 (побої і мордування за обтяжуючих обставин, за виключенням випадків, якщо такі дії вчинені групою осіб), ст. 128 (необережне тяжке або середньої тяжкості тілесне ушкодження), ч. 1 ст. 130 (свідоме поставлення іншої особи в небезпеку зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби, що є небезпечною для життя людини), ч. 1 ст. 146 (незаконне позбавлення волі або викрадення людини без

обтяжуючих обставин), частина друга ст. 152 (зґвалтування, вчинене повторно або особою, яка раніше вчинила будь-який із злочинів, передбачених ст.ст. 153-155 Кримінального кодексу України), ч. 1 ст. 153 (насильницьке задоволення статевої пристрасті неприродним способом), ч. 1 ст. 286 (порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами, без обтяжуючих обставин), ч. 1 ст. 296 (хуліганство без обтяжуючих обставин), ч. 2 ст. 361 (несанкціоноване втручання в роботу електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), автоматизованих систем, комп'ютерних мереж чи мереж електрозв'язку, за обтяжуючих обставин), ч. 2 ст. 362 (несанкціоновані дії з інформацією, яка оброблюється в електронно-обчислювальних машинах (комп'ютерах), автоматизованих системах, комп'ютерних мережах або зберігається на носіях такої інформації, вчинені особою, яка має право доступу до неї) Кримінального кодексу України – якщо вони вчинені чоловіком (дружиною) потерпілого;

3) ст. 185 (крадіжка, крім крадіжки, вчиненої організованою групою), ст. 186 (грабіж, крім грабежу, вчиненого організованою групою), ст. 189 (вимагання, крім вимагання, вчиненого організованою групою, а також поєднаного з насильством, небезпечним для життя чи здоров'я особи), ст. 190 (шахрайство, крім шахрайства, вчиненого організованою групою), ст. 191 (привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, крім вчиненого організованою групою, або шкода від якого завдана державним інтересам), ст. 192 (заподіяння майнової шкоди шляхом обману або зловживання довірою), чч. 1, 2 ст. 289 (незаконне заволодіння транспортним засобом без особливо обтяжуючих обставин), ст. 357 (викрадення, привласнення, вимагання документів, штампів, печаток, заволодіння ними шляхом шахрайства чи зловживання службовим становищем або їх пошкодження) Кримінального кодексу України – якщо вони вчинені чоловіком (дружиною) потерпілого, іншим близьким родичем чи членом сім'ї потерпілого, або якщо вони вчинені особою, яка щодо потерпілого була найманим працівником і завдала шкоду виключно

власності потерпілого.

Потерпілий має право подати до слідчого, прокурора, іншої службової особи органу, уповноваженого на початок досудового розслідування, заяву про вчинення кримінального правопорушення протягом строку давності притягнення до кримінальної відповідальності за вчинення певного кримінального правопорушення.

Відшкодування шкоди потерпілому у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення може відбуватися на підставі угоди про примирення або без неї.

Якщо в результаті судового розгляду прокурор дійде переконання, що пред'явлене особі обвинувачення не підтверджується, він повинен відмовитися від обвинувачення і викласти мотиви відмови у своїй постанові, яка долучається до матеріалів кримінального провадження. Копія постанови надається обвинуваченому, його захиснику, потерпілому, його представнику та законним представникам.

У випадку відмови прокурора від підтримання державного обвинувачення в суді головуючий роз'яснює потерпілому його право підтримувати обвинувачення в суді. У випадку висловленої згоди потерпілим на підтримання обвинувачення в суді головуючий надає потерпілому час, необхідний для підготовки до судового розгляду. Потерпілий, який погодився підтримувати обвинувачення в суді, користується всіма правами сторони обвинувачення під час судового розгляду. Кримінальне провадження по відповідному обвинуваченню набуває статусу приватного і здійснюється за процедурою приватного обвинувачення.

Слід також зазначити що у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення може бути укладена угода про примирення між потерпілим та підозрюваним.

4. КРИМІНАЛЬНЕ ПРОВАДЖЕННЯ ЩОДО ОКРЕМОЇ КАТЕГОРІЇ ОСІБ

Коли мова йде про кримінальне провадження щодо окремої категорії осіб в науці кримінального процесу використовується таке поняття як імунітет.

У чинному кримінально-процесуальному законодавстві України не існує офіційно закріпленого терміну «імунітет», але він тривалий час використовується науковцями і практиками, часто зустрічається в юридичній літературі.

Термін «імунітет» як такий має принаймні два значення: медико-біологічне і власне юридичне. Він походить від латинського *immunitas (immunitatis)*, що означає звільнення від чого-небудь, недоторканність, незалежність. У біології та медицині імунітетом називають несприйнятливість організму до збудників хвороби чи окремих отрут.

Аналіз розвитку та становлення інституту імунітету дає підстави стверджувати про наявність двох моделей інституту парламентської недоторканності. Одну з них було започатковано в Англії, а другу – у Франції. Слід зауважити, що в колишньому Радянському Союзі, а в наш час і в незалежній Україні, було фактично сприйнято саме французьку модель парламентської недоторканності.

XX століття в українській правовій думці характеризується активним дослідженням проблеми імунітету. Якщо говорити про сучасний парламентський імунітет в Україні, то слід згадати Конституцію СРСР від 5 грудня 1936 року, яку часто називають сталінською. Саме положення ст. 52 згаданого акта, в якій передбачалося, що депутат Верховної Ради СРСР не може бути притягнений до судової відповідальності чи арештований без згоди Верховної Ради СРСР, в період між сесіями без згоди Президії Верховної Ради СРСР є історичним прообразом сучасного депутатського імунітету вже у незалежній Україні. І саме норма про згоду на притягнення до кримінальної відповідальності є тим каменем спотикання, щодо якого й досі тривають суперечки.

Імунітетом часто називають непідсудність іноземної держави судам іншої держави, а також винятки із юрисдикції акредитуючої держави щодо представництв та громадян, які виконують особливі обов'язки від імені

іноземних держав (глави держав і урядів, дипломати, консули та ін.), а також органів та посадових осіб міжнародних організацій. Йдеться про імунітет від юрисдикції, яким користуються іноземні держави стосовно дій, вчинених при здійсненні публічної влади.

В сучасній юриспруденції досить поширеним є визначення імунітету як права особи або винятку із загальних правил щодо звільнення від певного обов'язку чи покарання. На думку В.Г. Даєва, під імунітетом у кримінальному процесі слід розуміти, по-перше, звільнення окремих осіб від виконання певних процесуальних обов'язків; по-друге, встановлення для деяких категорій осіб особливих гарантій обґрунтованості застосування до них заходів процесуального примусу або притягнення до відповідальності.

«Як імунітети постають додаткові гарантії недоторканності і невідповідальності особи, – пише В.І. Руднев, – які означають, що яка-небудь особа має більший обсяг або рівень недоторканності і не притягнення до відповідальності порівняно з іншими особами».

Крім представництв і представників іноземних держав, законодавством встановлено імунітет окремих категорій громадян України. Відповідно до Конституції України статус особливої (підвищеного рівня) недоторканності мають: Президент України, народні депутати України, судді (статті 80, 105, 111, 126). Імунітети передбачені також для Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, Голови Рахункової палати, Першого заступника і заступника Голови, головних контролерів та Секретаря Рахункової палати. Отже, існує низка імунітетів громадян України, що становлять складову частину їх правового статусу як посадових осіб.

Окремі аспекти кримінально-процесуальних імунітетів традиційно є предметом дослідження інших юридичних наук, передусім, конституційного та міжнародного права. Ці науки розробляють власний аспект даної проблеми, спеціалізуючись на вивченні особливих, не властивих кримінальному процесу сторін. Інакше кажучи, кожна наука вивчає одну із сторін (аспектів)

розглядуваного явища, що закономірно стає предметом її дослідження, виходячи з поставленої мети і використовуючи власну методологію тощо. Для правильного вирішення обговорюваного тут питання важливо звернути увагу і на ту обставину, що різні науки хоча і розробляють зазначену проблему, але вони не в змозі вирішити всі питання, пов'язані із існуванням правових норм про імунітет саме в кримінальному судочинстві.

Внаслідок цих причин існують розбіжності і в термінології. Ідеальною була б ситуація, коли одне поняття позначається одним і тим же терміном. Однак, як вже зазначалося, в науці міжнародного права досліджуваний інститут дістав назву «дипломатичні імунітети і привілеї», іноді говорять про «дипломатичний імунітет», в конституційному праві використовується термін «депутатська недоторканність» та ін. «Наявність у чинних законах численних різноманітних термінологічних одиниць, – пише В.М.Савицький, – що збігаються за своїм значенням, вносить безлад у правозастосування. Крім того, невизначеність юридичних найменувань безпосередньо відбивається на наукових дослідженнях, породжуючи схоластичні суперечки. Вона проникає і в середовище практиків, укорінюючись в їх лексиконі досить міцно і надовго, не дивлячись на подальші уточнення окремих норм... Для правильного розуміння і застосування права в цілому ідеальним було б становище, коли знак-термін, що використовується в одній галузі законодавства, семантично був би однозначний («симетричний») при використанні його в інших галузях. Але з багатьох причин це нереально...».

Необхідно звернути увагу і на питання чи є терміни «імунітет» «привілеї» тотожними, чи вони означають різні поняття і в якому зв'язку перебувають між собою. Здається, що вони мають певну схожість, якщо говорити про власне юридичний статус особи (утворюють винятки з принципу рівності всіх перед законом і судом та ін.). Якщо вести мову про те, як привілеї та імунітети впливають на фактичне положення особи, то очевидно, що імунітети покликані запобігти погіршенню становища особи (запобігти обмеженню прав його суб'єкта чи покладенню на нього обтяжливого обов'язку), а привілеї покращують

існуюче становище особи, даючи можливість користуватися додатковими благами. Беручи до уваги наведене вище, названі терміни слід вважати нетотожними, такими, що означають різні поняття; їх слід вважати видовими поняттями стосовно певного родового поняття. На думку І.С. Морозової таким родовим поняттям є пільги в їх юридичному розумінні.

Якщо звернутися до норм відповідних міжнародних договорів, що передбачають привілеї та імунітети тих чи інших осіб, наприклад, до Віденської конвенції про дипломатичні зносини 1961 р., то стане зрозумілим, що норми про імунітети та привілеї саме в кримінальному судочинстві є лише складовою частиною відповідного правового інституту міжнародного права. Тобто, міжнародно-правові норми передбачають, так би мовити, загальні, спільні для всіх держав-учасниць Віденської конвенції положення, які, в свою чергу, повинні знайти відображення в національному законодавстві кожної країни з урахуванням специфіки її правової системи.

Конституційний Суд України встановив: “Вирішуючи питання щодо недоторканності певних посадових осіб, необхідно виходити з того, що встановлення додаткових порівняно з недоторканністю особи (стаття 29 Конституції України) гарантій недоторканності для окремих категорій державних посадових осіб має на меті створення належних умов для виконання покладених на них державою обов’язків та захист від незаконного втручання в їх діяльність”.

Поряд з цим необхідно згадати і про те, що інститут імунітету зазначених осіб має відігравати певну роль у реалізації принципу поділу влад.

Призначення імунітетів і привілеїв, передбачених нормами міжнародних договорів, полягає у створенні сприятливої обстановки в сфері міжнародних відносин і забезпеченні належних умов для здійснення відповідними представництвами та особами покладених на них функцій. Слід відмітити, що за ст. 18 Конституції України зовнішньополітична діяльність України спрямована на забезпечення її національних інтересів і безпеки шляхом підтримання мирного і взаємовигідного співробітництва з членами міжнародного співтовариства за

загальновизнаними принципами і нормами міжнародного права.

Особи, щодо яких здійснюється особливий порядок кримінального провадження:

- 60.народні депутати України;
- 61.судді Конституційного Суду України, професійні судді, а також присяжні і народні засідателі на час здійснення ними правосуддя;
- 62.кандидати у Президенти України;
- 63.Уповноважений Верховної Ради України з прав людини;
- 64.Голова Рахункової палати, його перший заступник, заступник, головного контролера та секретаря Рахункової палати;
- 65.депутати місцевої ради;
- 66.адвокати;
- 67.Генеральний прокурор України, його заступника.

Передбачається спеціальний порядок повідомлення про підозру зазначеним категоріям осіб відповідно до якого письмове повідомлення про підозру здійснюється:

- 68.адвокату, депутату місцевої ради – Генеральним прокурором України, його заступником, прокурором Автономної Республіки Крим, області, міст Києва або Севастополя в межах його повноважень;
- 69.народному депутату України, професійному судді, судді Конституційного Суду України, присяжному та засідателю на час здійснення ними правосуддя, кандидату у Президенти України, Уповноваженому Верховної Ради України з прав людини, Голові Рахункової палати, його першому заступнику, заступнику, головному контролеру, секретарю Рахункової палати – Генеральним прокурором України;
- 70.Генеральному прокурору України – заступником Генерального прокурора України;
- 71.заступникам Генерального прокурора України – Генеральним

прокурором України.

Затримання судді, народного депутата України або обрання стосовно них запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою чи домашнього арешту до ухвалення обвинувального вироку судом може бути здійснено лише за згодою Верховної Ради України.

Про застосування запобіжного заходу, ухвалення вироку повідомляються:

- 72. щодо адвокатів – відповідні кваліфікаційно-дисциплінарні комісії адвокатури;
- 73. щодо інших категорій осіб, – органи і службові особи, які їх обрали чи призначили або відповідають за заміщення їхніх посад.

5. КРИМІНАЛЬНЕ ПРОВАДЖЕННЯ ЩОДО НЕПОВНОЛІТНІХ

Наявність особливого провадження у справах про злочини неповнолітніх зумовлено необхідністю досягнення таких цілей:

- 74. кримінологічної, що полягає у запобіганні злочинам неповнолітніх;
- 75. правових:
- 76. встановлення істини у кримінальних справах для правильного, а, отже, і справедливого їх вирішення;
- 77. забезпечення належної правової захищеності неповнолітнього обвинуваченого.

Складнощі у досягненні цих цілей зумовлено віковими соціально-психологічними рисами неповнолітніх. Найбільшою мірою в ході застосування кримінально-процесуальних норм має бути враховано такі характеристики: незрілість мислення; брак достатнього соціального досвіду; нестабільність психіки; підвищену емоційність; підвищену навіюваність і самонавіюваність; схильність до фантазій.

Перераховані характеристики неповнолітніх впливають на те, що урочистість судового процесу в їхніх очах слугує возвеличенню злочину і породжує прагнення до «слави» серед однолітків. Окрім того, під час процесу з

участю неповнолітніх їм стають відомими такі сторони злочинної діяльності, від яких цих осіб слід обережати, аби не перетворити кримінальне провадження на кримінальну «школу». Зазначені обставини зумовлюють особливий порядок провадження у кримінальних справах неповнолітніх.

Загальні особливості кримінального процесу визначено положеннями ч. 4 ст. 14 Міжнародного акта про громадянські і політичні права, згідно з якою «стосовно неповнолітніх процес повинен бути таким, щоб враховувались їх вік і бажаність сприяння їх перевихованню».

На підставі вікових соціально-психологічних характеристик неповнолітніх Генеральна Асамблея ООН розробила «Мінімальні стандартні правила Організації Об'єднаних Націй, що стосуються підправлення правосуддя щодо неповнолітніх», більше відомі як «Пекінські правила» (1985 р.). Ці Правила передбачають:

- 78. створення спеціалізованих судів у справах неповнолітніх;
- 79. наявність в осіб, які здійснюють кримінальний процес у справах неповнолітніх, відповідної кваліфікації;
- 80. побудову судового розгляду таким чином, щоб він забезпечував інтереси неповнолітніх;
- 81. забезпечення конфіденційності, щоб уникнути завдання шкоди неповнолітнім і через непотрібну гласність або шкоду їх репутації тощо.

Кримінальний процесуальний кодекс визначає, що кримінальне провадження щодо неповнолітніх здійснюється за загальними правилами, але з урахуванням особливостей передбачених законом. Порядок кримінального провадження щодо неповнолітніх визначається главою 38 КПК.

Під час кримінального провадження щодо неповнолітнього, в тому числі під час провадження щодо застосування примусових заходів виховного характеру, слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд та всі інші особи, що беруть у ньому участь, зобов'язані здійснювати процесуальні дії в порядку, що найменше порушує звичайний уклад життя неповнолітнього та відповідає його віковим та

психологічним особливостям, роз'яснювати суть процесуальних дій, рішень та їх значення, вислуховувати його аргументи при прийнятті процесуальних рішень та вживати всіх інших заходів, спрямованих на уникнення негативного впливу на неповнолітнього.

Під час досудового розслідування та судового розгляду кримінальних правопорушень, вчинених неповнолітніми з'ясовуються наступні обставини:

82. подія кримінального правопорушення (час, місце, спосіб та інші обставини вчинення кримінального правопорушення);
83. винуватість обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення, форма вини, мотив і мета вчинення кримінального правопорушення;
84. вид і розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, а також розмір процесуальних витрат;
85. обставини, які впливають на ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, характеризують особу обвинуваченого, обтяжують чи пом'якшують покарання, які виключають кримінальну відповідальність або є підставою закриття кримінального провадження;
86. обставини, що є підставою для звільнення від кримінальної відповідальності або покарання (ст. 91 КПК)

Крім обставин, передбачених ст. 91 КПК у кримінальному провадженні щодо неповнолітніх також з'ясовуються:

87. повні і всебічні відомості про особу неповнолітнього: його вік (число, місяць, рік народження), стан здоров'я та рівень розвитку, інші соціально-психологічні риси особи, які необхідно враховувати при індивідуалізації відповідальності чи обранні заходу виховного характеру. При наявності даних про розумову відсталість неповнолітнього, не пов'язану з психічною хворобою, повинно бути також з'ясовано, чи міг він повністю усвідомлювати значення своїх дій і в якій мірі міг керувати ними;
88. ставлення неповнолітнього до вчиненого ним діяння;

89.умови життя та виховання неповнолітнього;

90.наявність дорослих підбурювачів та інших співучасників кримінального правопорушення.

У разі необхідності для вирішення питання про наявність у неповнолітнього підозрюваного, обвинуваченого психічного захворювання чи затримки психічного розвитку та його здатності повністю або частково усвідомлювати значення своїх дій і керувати ними в конкретній ситуації призначається комплексна психолого-психіатрична експертиза.

Для з'ясування рівня розвитку, інших соціально-психологічних рис особи неповнолітнього підозрюваного, обвинуваченого, які необхідно враховувати при призначенні покарання і обранні заходу виховного характеру, може бути призначена психологічна експертиза.

При дослідженні умов життя та виховання неповнолітнього підозрюваного, обвинуваченого належить з'ясувати:

91.склад сім'ї неповнолітнього, обстановку в ній, взаємини між дорослими членами сім'ї та дорослими і дітьми, ставлення батьків до виховання неповнолітнього, форми контролю за його поведінкою, морально-побутові умови сім'ї;

92.обстановку в школі чи іншому навчальному закладі або на виробництві, де навчається або працює неповнолітній, його ставлення до навчання чи роботи, взаємини з вихователями, учителями, однолітками, характер і ефективність виховних заходів, які раніше застосовувалися до нього;

93.зв'язки і поведінку неповнолітнього поза домом, навчальним закладом та роботою.

Батьки або інші законні представники неповнолітнього беруть участь у кримінальному провадженні за участю неповнолітнього підозрюваного, обвинуваченого.

Законні представники викликаються в судове засідання. Їхнє неприбуття не зупиняє судового провадження, крім випадків, коли суд визнає необхідною їх

участь. Вони перебувають у залі судового засідання протягом усього судового провадження, а в разі необхідності можуть бути допитані як свідки.

У виняткових випадках, коли участь законного представника може завдати шкоди інтересам неповнолітнього підозрюваного, обвинуваченого, суд за його клопотанням, клопотанням прокурора чи за власною ініціативою своєю ухвалою має право обмежити участь законного представника у виконанні окремих процесуальних чи судових дій або усунути його від участі у кримінальному провадженні і залучити замість нього іншого законного представника.

Неповнолітній підозрюваний, обвинувачений повідомляється або викликається слідчим, прокурором чи судом через його батьків або інших законних представників. Інший порядок допускається лише в разі, якщо це зумовлюється обставинами, встановленими під час кримінального провадження.

Допит неповнолітнього підозрюваного здійснюється згідно з загальними правилами, у присутності захисника.

У випадку, коли неповнолітній не досяг шістнадцяти років або якщо неповнолітнього визнано розумово відсталим, при його допиті за рішенням слідчого, прокурора або за клопотанням захисника забезпечуються участь педагога, психолога або законного представника.

До початку допиту педагогу, психологу або законному представнику роз'яснюється їхнє право за дозволом ставити запитання неповнолітньому підозрюваному.

За наявності підстав, передбачених законом, до неповнолітнього з урахуванням його вікових та психологічних особливостей, роду занять може бути застосовано один із запобіжних заходів.

Затримання та тримання під вартою можуть застосовуватися до неповнолітнього лише у разі, якщо він підозрюється, обвинувачується у вчиненні тяжкого чи особливо тяжкого злочину за умови, що застосування іншого запобіжного заходу не забезпечить запобігання ризикам, передбаченим законом.

Про затримання і взяття під варту неповнолітнього негайно сповіщаються

його батьки чи особи, які їх замінюють.

До неповнолітніх підозрюваних, обвинувачених, крім загальних запобіжних заходів, може застосовуватися передача їх під нагляд батьків, опікунів чи піклувальників, а до неповнолітніх, які виховуються в дитячій установі – передача їх під нагляд адміністрації цієї установи.

Передання неповнолітнього підозрюваного, обвинуваченого під нагляд батьків, опікунів, піклувальників або адміністрації дитячої установи полягає у взятті на себе будь-ким із зазначених осіб або представником адміністрації дитячої установи письмового зобов'язання забезпечити прибуття неповнолітнього підозрюваного, обвинуваченого до слідчого, прокурора, суду, а також його належну поведінку.

Передання під нагляд батьків та інших осіб можлива лише за їхньої на це згоди та згоди неповнолітнього підозрюваного, обвинуваченого. Особа, яка взяла зобов'язання про нагляд, має право відмовитися від подальшого виконання цього зобов'язання, заздалегідь про це повідомивши.

До передання неповнолітнього підозрюваного, обвинуваченого під нагляд суд зобов'язаний зібрати відомості про особу батьків, опікунів або піклувальників, їхні стосунки з неповнолітнім і впевнитися в тому, що вони можуть належно здійснювати нагляд за неповнолітнім.

При відібранні зобов'язання про взяття під нагляд батьки, опікуни, піклувальники, адміністрація дитячої установи попереджаються про характер підозри, обвинувачення неповнолітньому і про їхню відповідальність у разі порушення взятого на себе зобов'язання. При порушенні цього зобов'язання на батьків, опікунів і піклувальників накладається грошове стягнення в розмірі від 2 до 5 розмірів мінімальної заробітної плати.

Питання передання неповнолітнього підозрюваного, обвинуваченого під нагляд батьків, опікунів, піклувальників або адміністрації дитячої установи розглядається за клопотанням прокурора за правилами обрання запобіжного заходу або за клопотанням сторони захисту під час розгляду питання про

обрання запобіжного заходу.

Якщо неповнолітній підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення разом із повнолітнім, повинна бути з'ясована можливість виділення в окреме цього кримінального провадження щодо неповнолітнього під час досудового розслідування.

Під час судового розгляду суд, вислухавши думку прокурора, захисника і законного представника неповнолітнього обвинуваченого, має право своєю ухвалою видалити його із залу судового засідання на час дослідження обставин, що можуть негативно вплинути на нього.

Після повернення неповнолітнього обвинуваченого головуючий знайомить його з результатами дослідження обставин, проведеного у його відсутності, і надає йому можливість поставити запитання особам, які були допитані у його відсутності.

Про час і місце судового розгляду за участю неповнолітнього обвинуваченого суд повідомляє відповідну службу у справах дітей та кримінальну міліцію у справах дітей. Суд має право також викликати в судові засідання представників цих установ.

Представники служби у справах дітей та кримінальної міліції у справах дітей мають право заявляти клопотання, ставити запитання неповнолітньому обвинуваченому, його законному представнику, потерпілому, свідкам, експерту і спеціалісту, висловлювати думку з приводу найбільш доцільних заходів щодо обвинуваченого з метою його перевиховання.

Якщо під час досудового розслідування прокурор дійде висновку про можливість виправлення неповнолітнього, який обвинувачується у вчиненні вперше кримінального проступку, злочину невеликої тяжкості або необережного злочину середньої тяжкості без застосування кримінального покарання, він складає клопотання про застосування до неповнолітнього обвинуваченого примусових заходів виховного характеру і надсилає його до суду.

Клопотання про застосування до неповнолітнього обвинуваченого

примусових заходів виховного характеру може бути складене і надіслане до суду за умови, що неповнолітній обвинувачений та його законний представник проти цього не заперечують.

Під час судового розгляду суд може прийняти рішення про застосування до неповнолітнього обвинуваченого одного з примусових заходів виховного характеру, передбачених законом України про кримінальну відповідальність.

Застосування примусових заходів виховного характеру до неповнолітніх, які не досягли віку кримінальної відповідальності

Кримінальне провадження щодо застосування примусових заходів виховного характеру, передбачених законом України про кримінальну відповідальність, провадиться внаслідок вчинення особою, яка після досягнення одинадцятирічного віку до досягнення віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність, вчинила суспільно небезпечне діяння, що підпадає під ознаки діяння, передбаченого законом України про кримінальну відповідальність.

Досудове розслідування у кримінальному провадженні щодо застосування примусових заходів виховного характеру провадиться згідно з правилами, передбаченими КПК.

Під час досудового розслідування проводяться необхідні процесуальні дії для з'ясування обставин вчинення суспільно небезпечного діяння та особи неповнолітнього.

Участь захисника у кримінальному провадженні є обов'язковою.

У випадку наявності достатніх підстав вважати, що особа, яка після досягнення одинадцятирічного віку до досягнення віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність, вчинила суспільно небезпечне діяння, що підпадає під ознаки діяння, передбаченого законом України про кримінальну відповідальність вчинила суспільно небезпечне діяння, що підпадає під ознаки діяння, за яке Кримінальним кодексом України передбачено покарання у виді позбавлення волі на строк понад п'ять років, вона може бути поміщена в приймальник-розподільник для дітей на строк до тридцяти днів на підставі

ухвали слідчого судді, суду, постановленої за клопотання прокурора згідно з правилами, передбаченими для обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою.

Слідчий суддя, суд зобов'язані відмовити у поміщенні особи в приймальник-розподільник для дітей, якщо прокурор не доведе наявності достатніх підстав вважати, що особа вчинила суспільно небезпечне діяння, яке підпадає під ознаки діяння, за яке Кримінальним кодексом України передбачено покарання у виді позбавлення волі на строк понад п'ять років, наявності ризиків, які дають достатні підстави вважати, що особа може здійснити дії, передбачені ч. 1 ст. 177 КПК, а саме

- 94.переховуватися від органів досудового розслідування та (або) суду, або
- 95.знищити, сховати або спотворити будь-яку із речей чи документів, які мають істотне значення для встановлення обставин кримінального правопорушення, або
- 96.незаконно впливати на потерпілого, свідка, іншого підозрюваного, обвинуваченого, експерта, спеціаліста у цьому ж кримінальному провадженні, або
- 97.перешкоджати кримінальному провадженню іншим чином, або
- 98.вчинити інше кримінальне правопорушення чи продовжити кримінальне правопорушення, у якому підозрюється, обвинувачується, та що жоден із більш м'яких заходів не може запобігти цьому.

Строк тримання особи у приймальнику-розподільнику для дітей може бути продовжено ухвалою слідчого судді, суду ще на строк до тридцяти днів. Питання скасування чи продовження строку тримання особи у приймальнику-розподільнику для дітей вирішується в порядку, передбаченому для скасування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою або продовження строку тримання під вартою відповідно.

У випадку відсутності підстав для закриття кримінального провадження прокурор затверджує складене слідчим або самостійно складає клопотання про

застосування до неповнолітнього примусових заходів виховного характеру і надсилає його до суду в порядку, передбаченому цим Кодексом.

Судовий розгляд здійснюється в судовому засіданні за участю прокурора, законного представника, захисника та представників служби у справах дітей та кримінальної міліції у справах дітей, якщо вони з'явилися або були викликані в судові засідання, згідно із загальними правилами цього Кодексу.

Судовий розгляд завершується постановленням ухвали про застосування примусових заходів виховного характеру або про відмову в їх застосуванні.

Під час постановлення ухвали в кримінальному провадженні щодо застосування примусових заходів виховного характеру суд з'ясовує такі питання:

99. чи мало місце суспільно небезпечне діяння;

100. чи вчинено це діяння неповнолітнім у віці від одинадцяти років до настання віку, з якого настає кримінальна відповідальність за це діяння;

101. чи слід застосовувати до нього примусовий захід виховного характеру і якщо слід, то який саме.

При застосуванні до неповнолітнього примусового заходу у вигляді направлення до спеціального навчально-виховного закладу на кримінальну міліцію у справах дітей покладається обов'язок доставити неповнолітнього до спеціального навчально-виховного закладу.

Ухвала, постановлена за наслідками розгляду клопотання про застосування примусових заходів виховного характеру, може бути оскаржена в порядку, передбаченому законом.

Ухвалою суду, в межах територіальної юрисдикції якого знаходиться спеціальна навчально-виховна установа, неповнолітній може бути достроково звільнений від примусового заходу виховного характеру в порядку, передбаченому цим Кодексом.

Ухвала суду може бути постановлена за наслідками клопотання неповнолітнього, його захисника, законного представника або прокурора, якщо поведінка неповнолітнього під час перебування у навчально-виховній установі

свідчить про його перевиховання. При розгляді клопотання суд з'ясовує думку ради спеціальної навчально-виховної установи, в якій перебуває неповнолітній, щодо можливості його дострокового звільнення від примусового заходу виховного характеру.

6. КРИМІНАЛЬНЕ ПРОВАДЖЕННЯ ЩОДО ЗАСТОСУВАННЯ ПРИМУСОВИХ ЗАХОДІВ МЕДИЧНОГО ХАРАКТЕРУ

Кримінальне провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру, передбачених законом України про кримінальну відповідальність, провадиться у випадку наявності достатніх підстав вважати, що:

102. особа вчинила суспільно небезпечне діяння, передбачене законом України про кримінальну відповідальність, у стані неосудності;
103. особа вчинила кримінальне правопорушення у стані осудності, але захворіла на психічну хворобу до постановлення вироку.

Якщо під час досудового розслідування будуть встановлені підстави для здійснення кримінального провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру, слідчий, прокурор виносить постанову про зміну порядку досудового розслідування і продовжує його згідно з правилами, передбаченими цією Главою.

Кримінально-правова оцінка суспільно небезпечного діяння, вчиненого у стані неосудності, повинна ґрунтуватися лише на відомостях, які характеризують суспільну небезпеку вчинених дій. При цьому не враховуються попередня судимість, факт вчинення раніше кримінального правопорушення, за який особу звільнено від відповідальності або покарання, факт застосування до неї примусового заходу медичного характеру.

Примусові заходи медичного характеру застосовуються лише до осіб, які є суспільно небезпечними.

Досудове розслідування у кримінальному провадженні щодо застосування

примусових заходів медичного характеру провадиться слідчим згідно із загальними правилами, з урахуванням особливостей передбачених КПК.

Досудове розслідування щодо осіб, які підозрюються у вчиненні кримінального правопорушення у стані обмеженої осудності, провадиться слідчим згідно із загальними правилами. Суд, ухвалюючи вирок, може врахувати стан обмеженої осудності як підставу для застосування примусового заходу медичного характеру.

Під час досудового розслідування у кримінальному провадженні щодо застосування примусових заходів медичного характеру встановлюються:

104. час, місце, спосіб та інші обставини вчинення суспільно небезпечного діяння, кримінального правопорушення;
105. вчинення цього суспільно небезпечного діяння, кримінального правопорушення цією особою;
106. наявність у цієї особи розладу психічної діяльності в минулому, ступінь і характер розладу психічної діяльності чи психічної хвороби на час вчинення суспільно небезпечного діяння, кримінального правопорушення або на час досудового розслідування;
107. поведінка особи як до вчинення суспільно небезпечного діяння, кримінального правопорушення, так і після нього;
108. небезпечність особи внаслідок її психічного стану для самої себе та інших осіб, а також можливість спричинення іншої істотної шкоди такою особою;
109. характер і розмір шкоди, завданої суспільно небезпечним діянням, кримінальним правопорушенням.

Особа, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного характеру або вирішувалося питання про їх застосування, користується правами підозрюваного, обвинуваченого в обсязі, який визначається характером розладу психічної діяльності чи психічного захворювання відповідно до висновку судово-психіатричної експертизи, та

здійснює їх через законного представника, захисника.

Якщо характер розладу психічної діяльності чи психічного захворювання особи перешкоджає проведенню процесуальних дій за її участю або участі у судовому засіданні, прокурор, суд мають право прийняти рішення про проведення відповідних процесуальних дій без участі такої особи.

У кримінальному провадженні щодо застосування примусових заходів медичного характеру участь захисника є обов'язковою.

До особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного характеру або вирішувалося питання про їх застосування, можуть бути застосовані судом такі запобіжні заходи:

- 110. передання на піклування опікунам, близьким родичам чи членам сім'ї при обов'язковому лікарському нагляді;
- 111. поміщення до психіатричного закладу в умовах, що виключають її небезпечну поведінку.

Запобіжні заходи застосовуються судом до особи з моменту встановлення факту розладу психічної діяльності чи психічної хвороби. Застосування передбачених запобіжних заходів здійснюється згідно із загальними правилами.

Слідчий, прокурор зобов'язані залучити експерта (експертів) для проведення психіатричної експертизи у випадку, якщо під час кримінального провадження будуть встановлені обставини, які дають підстави вважати, що особа під час вчинення суспільно небезпечного діяння була у неосудному або обмежено осудному стані, або вчинила кримінальне правопорушення в осудному стані, але після його вчинення захворіла психічною хворобою, яка позбавляє її можливості усвідомлювати свої дії або керувати ними. До таких обставин, зокрема, відносяться:

- 112. наявність згідно із медичним документом у особи розладу психічної діяльності або психічного захворювання;
- 113. поведінка особи при вчиненні суспільно небезпечного діяння або після нього була або є неадекватною (затямарення свідомості, порушення

сприйняття, мислення, волі, емоцій, інтелекту чи пам'яті тощо).

У разі необхідності здійснення тривалого спостереження та дослідження особи може бути проведена стаціонарна психіатрична експертиза, для чого така особа направляється до відповідного медичного закладу на строк не більше двох місяців. Питання про направлення особи до медичного закладу для проведення психіатричної експертизи вирішується під час досудового розслідування – ухвалою слідчого судді за клопотанням сторони в порядку, передбаченому для подання та розгляду клопотань щодо обрання запобіжного заходу, а під час судового провадження – ухвалою суду.

Ухвала слідчого судді про направлення особи до медичного закладу для проведення психіатричної експертизи або відмова у такому направленні може бути оскаржена в апеляційному порядку.

Кримінальне провадження, яке здійснюється у загальному порядку, передбаченому цим Кодексом, і кримінальне провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру можуть бути об'єднані в одне або виділені в окремі кримінальні провадження за наявності підстав, передбачених цим Кодексом.

Досудове розслідування у кримінальному провадженні щодо застосування примусових заходів медичного характеру закінчується закриттям кримінального провадження або складенням клопотання про застосування примусових заходів медичного характеру.

Про закриття кримінального провадження прокурор приймає постанову, яка може бути оскаржена у відповідному. Постанова про закриття кримінального провадження надсилається до місцевих органів охорони здоров'я.

Прокурор затверджує складене слідчим або самостійно складає клопотання про застосування примусових заходів медичного характеру і надсилає його суду.

Судовий розгляд здійснюється одноособово суддею в судовому засіданні за участю прокурора, законного представника, захисника.

Судовий розгляд завершується постановленням ухвали про застосування

примусових заходів медичного характеру або про відмову в їх застосуванні.

У разі об'єднання в одне провадження кримінального провадження, яке здійснюється у загальному порядку, та кримінального провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру вони розглядаються в судовому засіданні в одному кримінальному провадженні з додержанням передбачених вимог. Після закінчення судового розгляду суд виходить до нарадчої кімнати для ухвалення вироку щодо обвинуваченого та ухвали щодо застосування примусового заходу медичного характеру.

Під час постановлення ухвали про застосування примусового заходу медичного характеру суд з'ясовує такі питання:

114. чи мало місце суспільно небезпечне діяння, кримінальне правопорушення;
115. чи вчинено це суспільно небезпечне діяння, кримінальне правопорушення особою;
116. чи вчинила ця особа суспільно небезпечне діяння, кримінальне правопорушення в стані неосудності;
117. чи не захворіла ця особа після вчинення кримінального правопорушення на психічну хворобу, яка виключає застосування покарання;
118. чи слід застосовувати до цієї особи примусовий захід медичного характеру і якщо слід, то який саме.

Визнавши доведеним, що ця особа вчинила суспільно небезпечне діяння в стані неосудності або після вчинення кримінального правопорушення захворіла на психічну хворобу, яка виключає можливість застосування покарання, суд постановляє ухвалу про застосування примусового заходу медичного характеру.

Встановивши, що суспільно небезпечне діяння, кримінальне правопорушення не було вчинено або вчинено іншою особою, а також коли не доведено, що ця особа вчинила суспільно небезпечне діяння, кримінальне правопорушення, суд постановляє ухвалу про відмову в застосуванні

примусового заходу медичного характеру та закриває кримінальне провадження.

Якщо буде встановлено, що суспільно небезпечне діяння особа вчинила в стані неосудності, а на момент судового розгляду видужала або внаслідок змін у стані її здоров'я відпала потреба в застосуванні примусового заходу медичного характеру, суд постановляє ухвалу про закриття кримінального провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру.

Кримінальне провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру може бути закрите судом також, якщо неосудність особи на момент вчинення суспільно небезпечного діяння не була встановлена, а так само в разі видужання особи, яка після вчинення кримінального правопорушення захворіла на психічну хворобу. У такому випадку, після закриття судом кримінального провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру прокурор повинен розпочати кримінальне провадження в загальному порядку.

Продовження, зміна або припинення застосування примусових заходів медичного характеру здійснюється на підставі ухвали суду, в межах територіальної юрисдикції якого застосовується цей захід чи відбувається лікування.

Зміна або припинення застосування примусових заходів медичного характеру здійснюється, коли особа, яка вчинила суспільно небезпечне діяння в стані неосудності, видужала або коли в результаті змін в стані її здоров'я відпала потреба в раніше застосованих заходах медичного характеру.

Розгляд питання про продовження, зміну чи припинення застосування примусових заходів медичного характеру здійснюється за поданням представника медичного закладу, де тримається дана особа. До подання додається висновок комісії лікарів-психіатрів, який обґрунтовує необхідність продовження, зміни або припинення застосування таких примусових заходів.

У разі видужання особи, яка після вчинення кримінального правопорушення захворіла на психічну хворобу або в неї настав тимчасовий

розлад психічної діяльності чи інший хворобливий стан психіки, які позбавляли її можливості усвідомлювати свої дії або керувати ними, суд на підставі висновку комісії лікарів-психіатрів своєю ухвалою припиняє застосування примусового заходу медичного характеру.

Постановлення ухвали суду про припинення застосування примусового заходу медичного характеру є підставою для проведення досудового розслідування чи судового провадження.

У разі засудження цієї особи до арешту, обмеження волі, тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців чи позбавлення волі, час перебування її в медичній установі зараховується в строк відбування покарання.

Якщо на час розгляду питання про відновлення кримінального провадження закінчився строк давності притягнення до кримінальної відповідальності або прийнято закон, який усуває кримінальну відповідальність за вчинене кримінальне правопорушення, кримінальне провадження підлягає закриттю, якщо особа, щодо якої розглядається питання, не заперечує проти цього.

Ухвала суду про застосування чи відмову в застосуванні примусового заходу медичного характеру, продовження, зміну, припинення застосування примусового заходу медичного характеру або відмова у цьому може бути оскаржена в порядку, передбаченому цим Кодексом.

На ухвалу суду про закриття кримінального провадження щодо застосування примусового заходу медичного характеру в цьому випадку можуть бути внесені заперечення, які викладаються в апеляційній скарзі, що подається за наслідками судового розгляду в загальному порядку, передбаченому цим Кодексом

7. КРИМІНАЛЬНЕ ПРОВАДЖЕННЯ, ЯКЕ МІСТИТЬ ДЕРЖАВНУ ТАЄМНИЦЮ

Досудове розслідування та судове провадження у кримінальному

провадженні, яке містить відомості, що становлять державну таємницю, проводяться з дотриманням вимог режиму секретності.

Процесуальні рішення не повинні містити відомостей, які становлять державну таємницю.

До участі у кримінальному провадженні, яке містить відомості, що становлять державну таємницю, допускаються особи, які мають допуск до державної таємниці відповідної форми та яким надано доступ до конкретної секретної інформації (категорії секретної інформації) та її матеріальних носіїв.

Доступ до матеріалів, які містять відомості, що становлять державну таємницю, надається захисникам та законним представникам підозрюваного, обвинуваченого, потерпілому та їхнім представникам, перекладачу, експерту, спеціалісту, секретарю судового засідання, судовому розпоряднику, яким надано допуск до державної таємниці та які потребують його при здійсненні своїх прав і обов'язків, передбачених цим Кодексом, виходячи з обставин, встановлених під час кримінального провадження. Рішення про надання доступу до конкретної таємної інформації та її матеріальних носіїв приймаються у формі наказу або письмового розпорядження керівником органу досудового розслідування, прокурором, судом.

Потерпілому та його представникам, перекладачу, експерту, спеціалісту, секретарю судового засідання, судовому розпоряднику забороняється робити виписки та копії з матеріалів, які містять державну таємницю.

Захисникам та законним представникам підозрюваного, обвинуваченого, забороняється робити копії з матеріалів, які містять державну таємницю.

Підозрюваний, обвинувачений, його захисник та законний представник з метою підготовки та здійснення захисту можуть робити виписки з матеріалів, що містять державну таємницю. Такі виписки опечатуються особою, якою були зроблені, у вигляді, що унеможливило б ознайомлення з їх змістом. Виписки зберігаються з дотриманням вимог режиму секретності в органі досудового розслідування або суді та надаються особі, яка їх склала, на її вимогу: під час

досудового розслідування – в приміщенні органу досудового розслідування, під час судового провадження – в приміщенні суду. Ознайомлення зі змістом виписок будь-кого, крім особи, яка їх зробила, не допускається.

Матеріальні носії секретної інформації, які не долучені до матеріалів досудового розслідування, передаються в установленому законом порядку на зберігання до режимно-секретного підрозділу органу досудового розслідування.

Здійснення кримінального провадження, яке містить державну таємницю, не є підставою для обмеження прав його учасників, крім випадків, передбачених законом та обумовлених необхідністю забезпечення охорони державної таємниці.

Проведення експертизи щодо законності віднесення інформації у сфері оборони, економіки, науки і техніки, зовнішніх відносин, державної безпеки та охорони правопорядку до державної таємниці, зміни ступеня секретності цієї інформації та її розсекречування, підготовка висновку щодо завданої національній безпеці України шкоди у разі розголошення секретної інформації чи втрати матеріальних носіїв такої інформації здійснюється посадовою особою, на яку покладено виконання функцій державного експерта з питань таємниць відповідно до закону у сфері державної таємниці. У цьому випадку на вказану особу поширюються обов'язки і права, які цим Кодексом передбачено для експертів.

Якщо при проведенні експертизи використовуються методики, технології чи інформація, яка містить охоронювану державою таємницю, в описовій частині висновку експертизи ці відомості не вказуються.

8. КРИМІНАЛЬНЕ ПРОВАДЖЕННЯ НА ТЕРИТОРІЇ ДИПЛОМАТИЧНИХ ПРЕДСТАВНИЦТВ, КОНСУЛЬСЬКИХ УСТАНОВ УКРАЇНИ, НА ПОВІТРЯНОМУ, МОРСЬКОМУ ЧИ РІЧКОВОМУ СУДНІ, ЩО ПЕРЕБУВАЄ ЗА МЕЖАМИ УКРАЇНИ ПІД ПРАПОРОМ АБО З РОЗПІЗНАВАЛЬНИМ ЗНАКОМ УКРАЇНИ, ЯКЩО ЦЕ СУДНО

ПРИПИСАНО ДО ПОРТУ, РОЗТАШОВАНОГО В УКРАЇНІ

Службовими особами, уповноваженими на вчинення процесуальних дій, є:

119.керівник дипломатичного представництва чи консульської установи України – у випадку вчинення кримінального правопорушення на території дипломатичного представництва чи консульської установи України за кордоном;

120.капітан судна України – у випадку вчинення кримінального правопорушення на повітряному, морському чи річковому судні, що перебуває за межами України під прапором або з розпізнавальним знаком України, якщо це судно приписано до порту, розташованого в Україні.

Керівник дипломатичного представництва чи консульської установи України, капітан судна України зобов'язаний призначити іншу службову особу, уповноважену на вчинення процесуальних дій, якщо він є потерпілим внаслідок вчинення відповідного кримінального правопорушення.

Службові особи, які здійснювали процесуальні дії, залучаються як свідки до кримінального провадження після його продовження на території України. Вони зобов'язуються надавати пояснення слідчому, прокурору щодо проведених процесуальних дій.

Службові особи, зобов'язані негайно провести необхідні процесуальні дії після того, як із заяви, повідомлення, самостійного виявлення або з іншого джерела їм стали відомі обставини, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення на території дипломатичного представництва, консульської установи України, на повітряному, морському чи річковому судні, що перебуває за межами України під прапором або з розпізнавальним знаком України, якщо це судно приписано до порту, розташованого в Україні.

Службові особи уповноважені на:

121. застосування заходів забезпечення кримінального провадження у вигляді тимчасового вилучення майна, здійснення законного затримання

особи в порядку, передбаченому КПК;

122. проведення слідчих (розшукових) дій у вигляді обшуку житла чи іншого володіння особи і особистого обшуку без ухвали суду, огляду місця вчинення кримінального правопорушення в порядку, передбаченому КПК.

Клопотання прокурора про арешт тимчасово вилученого майна повинно бути подане не пізніше наступного робочого дня після доставлення на територію України особи, затриманої в дипломатичному представництві, консульській установі, на судні України, інакше майно має бути негайно повернуто особі, у якої його було вилучено.

Керівник дипломатичного представництва чи консульської установи України має право затримати особу на необхідний строк, але не більше ніж на 48 години, і зобов'язаний надати затриманій особі доступ до отримання правової допомоги.

Капітан судна України мають право затримати особу на строк, необхідний для її доставлення на територію України.

Вказані службові особи, зобов'язані забезпечити доставлення затриманої особи до підрозділу органу державної влади на території України, уповноваженого на тримання затриманих осіб, і повідомлення про факт законного затримання слідчому органу досудового розслідування за місцем проведення досудового розслідування в Україні.

Досудове розслідування кримінального правопорушення, вчиненого на території дипломатичного представництва чи консульської установи України за кордоном, здійснюється слідчим органу досудового розслідування, юрисдикція якого поширюється на територію місцезнаходження центрального органу виконавчої влади у сфері закордонних справ України.

Досудове розслідування кримінального правопорушення, вчиненого на повітряному, морському чи річковому судні, що перебуває за межами України під прапором або з розпізнавальним знаком України, якщо це судно приписано

до порту, розташованого в Україні, здійснюється слідчим органом досудового розслідування, юрисдикція якого поширюється на територію місцезнаходження порту приписки.

ВИСНОВКИ

Кримінальний процес України має диференційовані форми провадження без яких було б неможливо ефективно забезпечувати дотримання прав окремих категорій громадян при здійсненні правосуддя. Кримінальний процесуальний кодекс України передбачає декілька особливих порядків провадження (Розділ VI):

123. кримінальне провадження на підставі угод (Глава 35);
124. кримінальне провадження у формі приватного обвинувачення (Глава 36);
125. кримінальне провадження щодо окремої категорії осіб (Глава 37);
126. кримінальне провадження щодо неповнолітніх (Глава 38);
127. кримінальне провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру (Глава 39);
128. кримінальне провадження, яке містить відомості, що становлять державну таємницю (Глава 40);
129. кримінальне провадження на території дипломатичних представництв, консульських установ України, на повітряному, морському чи річковому судні, що перебуває за межами України під прапором або з розпізнавальним знаком України, якщо це судно приписано до порту, розташованого в Україні (Глава 41).

Кримінальне провадження на підставі угод є новим для кримінального процесу України, але такий інститут існує у всіх цивілізованих країнах (у Росії така практика з'явилася в 2009 році). Передбачаються такі види угод: 1) угода про примирення між потерпілим та підозрюваним, обвинуваченим; 2) угода між прокурором та підозрюваним, обвинуваченим про визнання винуватості. Угоди покликані підвищити ефективність правосуддя, так для обвинуваченого легше

визнати вину, коли заперечувати її під вагою доказів немає сенсу, і отримати менший строк при цьому заощадивши гроші на адвоката. Слідчому це дасть можливість зосередитися на розкритті справді серйозних злочинів. Угоду затверджує суд, який зобов'язано перевірити, що обвинуваченому ніхто не погрожував. Крім того це є додатковою гарантією законності і виконання угоди.

Кримінальне провадження у формі приватного обвинувачення дає можливість значно заощадити ресурси правоохоронних органів через те що дає можливість починати провадження по визначеним законом злочинам, які не становлять значної суспільної небезпеки лише у випадках звернення громадян.

Кримінальне провадження щодо окремої категорії осіб надає додаткові гарантії захисту прав окремим посадовим особам, які займають особливо важливі державні посади, у зв'язку з чим потребують додаткового захисту від втручання у професійну діяльність.

Ці і інші особливі форми провадження є абсолютно необхідними у кримінальному процесі. Вони дають можливість застосувати у необхідних випадках спеціальний порядок провадження, що є додатковою гарантією захисту прав громадян, також дають можливість спростити провадження і застосувати передбачені законом угоди, що також може значно підвищити ефективність процесуального закону і поліпшити якість правосуддя в Україні